Statistische Fysica 1: 19 januari 2015

THEORIE (30 punten van de 50)

- **VRAAG 1 (12 PUNTEN)**

  1. Toon aan hoe de partitiefunctie voor een klassiek en ideaal gas kan uitgebreid worden wanneer interacties $U(\vec{r}_i, \vec{r}_j)$ tussen de deeltjes in rekening worden gebracht. Introduceer en definieer hierbij de configurationele partitiefunctie.
  2. Een twee-deeltjes correlatiefunctie voor een systeem van N deeltjes wordt gedefinieerd door middel van een uitdrukking van het type

  $$g^{(2)}(\vec{r}_1, \vec{r}_2) \equiv \left(\frac{V}{N}\right)^2 \frac{N!}{(N-2)!} \times \frac{\int d\vec{r}_3 \int d\vec{r}_4 \ldots \int d\vec{r}_N \exp\left[-\beta \sum_{i<j} U(\vec{r}_i, \vec{r}_j)\right]}{\int d\vec{r}_1 \ldots \int d\vec{r}_n \int d\vec{r}_{n+1} \int d\vec{r}_{n+2} \ldots \int d\vec{r}_N \exp\left[-\beta \sum_{i<j} U(\vec{r}_i, \vec{r}_j)\right]} .$$

     - Welke fysische informatie geeft de grootheid $g^{(2)}(\vec{r}_1, \vec{r}_2)$?
     - Toon aan dat voor een twee-deeltjes observabele h steeds geldt dat

  $$\overline{h} = \frac{1}{2}\left(\frac{N}{V}\right)^2 \int d\vec{r}_1 \int d\vec{r}_2 \;\; g^{(2)}(\vec{r}_1, \vec{r}_2) h(\vec{r}_1, \vec{r}_2) .$$

  3. Bewijs de drukvergelijking

  $$\frac{P}{\rho k T} = 1 - \frac{\rho}{6kT} \int_0^{+\infty} dr_{12} \, \frac{dU(r_{12})}{dr_{12}} \, g^{(2)}(r_{12}, \rho, T) 4\pi r_{12}^3 .$$

- **VRAAG 2 (8 PUNTEN)** Om de toestandsvergelijking van een niet-relativistisch en ideaal Fermi-Dirac gas voor een systeem met spin S deeltjes af te leiden, wordt gestart van een redenering van het type

$$\begin{aligned}
\Phi(T, V, \mu) &= -kT \ln \mathcal{Z}(T, V, \mu) \\
&= -kT \sum_p \ln \mathcal{Z}_p^{FD} \\
&= -kT \sum_p \ln \left(1 + z e^{\frac{-\beta p^2}{2m}}\right) \\
&= -kT(2S+1) \frac{4\pi V}{h^3} \int_0^\infty dp p^2 \ln\left(1 + z e^{\frac{-\beta p^2}{2m}}\right) , \qquad (1)
\end{aligned}$$

met

$$z \equiv e^{\beta\mu} . \qquad (2)$$

- Specifieer de grootheden Φ, μ, z en $\mathcal{Z}$ die in bovenstaande uitdrukkingen voorkomen en verduidelijk bondig hun rol in de opbouw van de statistische fysica.
- Verantwoord en becommentariëer de verschillende stappen die in de bovenstaande formule (**??**) werden doorgevoerd.
- Leid op basis van het bovenstaande een formule af die de gemiddelde druk P bepaalt in een Fermi-Dirac gas. Hoe moet de formule bekomen voor P aangepast worden wanneer men te doen heeft met een relativistisch Fermi-Dirac gas?

• **VRAAG 3 (10 PUNTEN)** Beschouw een systeem van N magnetische dipolen $\vec{\mu}$ van spin $\frac{1}{2}$ deeltjes die in een extern magnetisch veld $\vec{\mathcal{B}}$ worden geplaatst. We veronderstellen dat de verschillende magnetische dipolen met elkaar interageren via een dichtste-nabuur interactie met sterkte J_0 (Ising systeem).

- Leid de algemene partitiefunctie af voor dergelijk systeem.
- Toon nu aan dat in het één-dimensionale geval deze partitiefunctie zich herleidt tot

$$Z(T, \mathcal{B}, N) = \sum_{\sigma_1^z=\pm 1} \sum_{\sigma_2^z=\pm 1} \ldots \sum_{\sigma_N^z=\pm 1} \left\langle \sigma_1^z \left| \widehat{P} \right| \sigma_2^z \right\rangle \left\langle \sigma_2^z \left| \widehat{P} \right| \sigma_3^z \right\rangle \ldots \left\langle \sigma_N^z \left| \widehat{P} \right| \sigma_1^z \right\rangle \ , \tag{3}$$

  en bepaal een uitdrukking voor $\widehat{P}$.
- Leid een uitdrukking af voor de partitiefunctie van het Ising systeem in de gemiddeld-veld benadering.
- DEFINEER de spin-spin correlatiefunctie $G(r)$ in een Ising systeem en beschrijf kort zijn fysische betekenis. Definieer in dit verband ook het concept "correlatielengte".

Statistische Fysica 1: 19 januari 2015

OEFENINGEN (20 punten van de 50) BIJ HET OPLOSSEN VAN DE OEFENINGEN KUN JE JE CURSUS GEBRUIKEN! HET IS NIET TOEGELATEN OM GEBRUIK TE MAKEN VAN ANDERE HULPMIDDELEN ZOALS BIJVOORBEELD SETS VAN OPGELOSTE OEFENINGEN.

OEFENING 1 (12 PUNTEN): BOSE MAGNETISME

Beschouw een gas van spin-1 deeltjes met massa m die bewegen in een volume V. Elk van de deeltjes is onderheving aan een hamiltoniaan van het type

$$H^{(1)} = \frac{p^2}{2m} - \mu_B s_z \mathcal{B} \ ,$$

waarbij $\mu_B = \frac{e\hbar}{2m}$ en $s_z \in \{-1, 0, +1\}$

- Bereken het gemiddeld aantal bosonen $\left(\overline{N}_-, \overline{N}_0, \overline{N}_+\right)$ in elk van de drie spintoestanden.

- Bereken het totaal magnetisch moment $\mathcal{M}(z, T, \mathcal{B})$ van het systeem als functie van de fugaciteit z, de sterkte van het magnetisch veld $\mathcal{B}$ en de temperatuur T.

- Bereken de zogenaamde "zero-field susceptibility" $\chi_{\mathcal{B}\to 0}$

  $$\chi_{\mathcal{B}\to 0} = \frac{\mu_0}{V} \left(\frac{\partial \mathcal{M}(z, T, \mathcal{B})}{\partial \mathcal{B}} \right)_{\mathcal{B}\to 0} \ ,$$

  door $\mathcal{M}(z, T, \mathcal{B})$ te ontwikkelen in machten van $\mathcal{B}$.

- Bepaal een uitdrukking voor de "zero-field susceptibility" $\chi_{\mathcal{B}\to 0}$ als functie van de dichtheid $\rho = \frac{N}{V}$, T en $\mathcal{B}$. Je kunt dit doen door de fugaciteit z te ontwikkelen in termen van de dichtheid (termen tot op orde ρ^2 overhouden) bij condities van voldoende grote temperatuur T.

- Bereken de $\chi_{\mathcal{B}\to 0}$ in de klassieke limiet. Wat is de eerste-orde kwantummechanische correctie op dit resultaat? In hoeverre vind je Curie's wet terug? Is dit een logisch resultaat?

- Bepaal de kritische temperatuur $T_c\,(\rho, \mathcal{B} = 0)$ van het Bose gas. Welk gedrag vertoont

  $$\lim_{T \to T_c^+} \chi_{\mathcal{B}\to 0} \ ?$$

  (T nadert naar T_c vanuit hoge-temperatuur condities).

- Vertoont het systeem onder studie "spontane magnetizatie" voor $T < T_c$? Verklaar je antwoord.

OEFENING 2 (8 PUNTEN)

- Beschouw een gas van N massieve deeltjes met massa $m \neq 0$ en spin $S = \frac{3}{2}$ die zich in een drie-dimensionaal volume V bevinden. Het systeem is in contact met een warmtebad op temperatuur T. De Hamiltoniaan van het N-deeltjes systeem wordt gegeven door

$$\mathcal{H} = \sum_{i=1}^{i=N} \frac{\vec{p}_i \cdot \vec{p}_i}{2m} \ .$$

1. Bereken de entropie $S\,(T, V, z = \exp\beta\mu)$ van het gas onder de meest algemene condities van temperatuur en dichtheid.
2. Voldoet je bekomen uitdrukking voor $S\,(T, V, z = \exp\beta\mu)$ aan de juiste voorwaarden voor $T \to 0$?
3. Bereken de entropie $S_k(T, V, N)$ van het beschouwde systeem in de "klassieke" fysische omstandigheden waarvoor $\lambda = \sqrt{\frac{h^2}{2\pi mkT}} << \left(\frac{V}{N}\right)^{\frac{1}{3}}$ en $Z(N, T, V) \approx \frac{1}{N!}\left[Z_1(T, V)\right]^N$.
4. Toon aan dat je uitdrukking voor $S_k(T, V, N)$ compatibel is met de uitdrukking die je bekomt voor $S\,(T, V, z = \exp\beta\mu)$ onder punt 1).
5. Bereken de eerste-orde kwantummechanische correctie op $S_k(T, V, N)$. Werken de kwantumcorrecties "entropie-verlagend" of "entropie-verhogend"? Verklaar je antwoord.